

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ В УКРАЇНІ

***СМІГУНОВА О.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Постановка проблеми у загальному вигляді. Станом на кінець 2017 р. в Україні було зареєстровано 145412 суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва, задіяних у сфері сільського, лісового та рибного господарства, з них тільки 18 – суб'єкти великого підприємництва. 36,3 % із зазначеної кількості суб'єктів господарювання – фізичні особи-підприємці. Однак, незважаючи на те, що великими підприємствами цієї сфери було реалізовано лише 8,6 % виробленої продукції (середніми – 52,4 %, малими – 39 %, мікропідприємствами – 11,9 %), рівень рентабельності їх діяльності становив 20,5 %, в той час як рівень рентабельності середніх, малих та мікропідприємств складав відповідно 15,4, 15,6 та 7,7 % [5, 6, 10].

Саме суб'єктами малого та середнього бізнесу виробляються значні обсяги сільськогосподарської продукції, особливо тваринницької, однак продуктивність виробництва та технологічна якість виробленої продукції є дуже низькою, що в значній мірі є причиною низької ефективності виробництва [7].

Селяни потребують фінансової, організаційної та, в першу чергу, інформаційної допомоги. Дорадчі структури, що діють у розвинених країнах світу, сприяють вирішенню існуючих проблем сільськогосподарських товаровиробників та сільських територій взагалі.

З 2004 р. в Україні діє закон «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», однак досі система сільськогосподарського дорадництва є нерозвиненою, та не сприяє підвищенню конкурентоспроможності структур малого та середнього бізнесу в сільській місцевості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення проблем розвитку системи сільськогосподарського дорадництва в Україні та світі, інформаційного і наукового забезпечення дорадчих структур зробили багато науковців, зокрема О.Д. Гудзинський, П.Т. Саблук, О.Ю. Лупенко, Р.Я. Корінець, О.М. Бородіна, М.Ф. Кропивко, Н.Л. Чекас та ін. Однак питання

пошуку джерел фінансування дорадчих структур наразі являються невирішеними та гальмують їх становлення та розвиток.

Формулювання цілей статті. Ціллю статті є дослідження проблем сучасної вітчизняної системи сільськогосподарського дорадництва та визначення джерел фінансування для становлення дорадчих структур та забезпечення їх ефективного функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок інформаційно-консультаційних послуг сільськогосподарського спрямування представлений дорадчими службами, агроконсалтинговими фірмами та екстеншн-центрами. Агроконсалтингові фірми в переважній мірі функціонують за рахунок надання платних консультаційних послуг крупним сільськогосподарським підприємствам. Діяльність екстеншн-центрів спрямована на навчання конкретних цільових груп. Робота дорадчих служб переважно фінансується за рахунок коштів місцевих та державного бюджетів, а також іноземних інвесторів в рамках певних проектів. Тому їх послуги є доступними широкому колу споживачів, насамперед малим та середнім сільгоспвиробникам [1, 4].

На сьогодні в Україні зареєстровано понад 70 дорадчих служб, переважна більшість яких була створена за рахунок фінансування міжнародного співтовариства, грантів, проектів і програм міжнародної технічної допомоги.

Значну роль дорадчі служби відіграли в період приватизації майна та землі та реорганізації колишніх колгоспів та радгоспів в підприємницькі структури ринкового типу. Однак, в подальшому, нажаль, їх робота не отримала подальшого розвитку, лише невелика їх кількість на сьогодні є реально діючими.

Наразі вітчизняні аграрії потребують інформаційно-консультаційної допомоги у вирішенні низки проблем. Так, стан інфраструктури аграрного ринку на сьогодні залишається незадовільним, що гальмує ефективний розвиток сільських територій. Малі та середні сільгоспідприємства, а також селяни-одноосібники, потребують допомоги у налагодженні стабільних каналів збуту виробленої продукції через аукціони, оптові ринки, біржі, сільськогосподарські кооперативи тощо. Так, наприклад, дієвими інструментами підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та покращення добробуту сільського жителя в розвинених країнах світу, є кооперація та інтеграція. Український селянин, для якого поняття «кооператив» на сьогодні є в певній мірі дискредитованим, потребує його сучасного тлумачення та донесення інформації щодо

особливостей їх створення та функціонування, переваг та можливих проблем.

Донедавна активізована інформаційно-консультаційна робота дорадників щодо створення кооперативних структур на сьогодні загальмувалася, так і не створивши очікуваного ефекту.

Низька доступність кредитних ресурсів – ще одна проблема, з якою стикаються сільськогосподарські товаровиробники. Роль дорадчих служб при вирішенні даної проблеми полягає в сприянні організації кредитних спілок, кооперативних банків, допомозі при складанні бізнес-планів для оформлення кредитів в банках тощо.

Важливим напрямком дорадчої діяльності є сприяння сільським жителям у створенні та розвитку несільськогосподарських підприємницьких структур. Так, наприклад, все більшої популярності у світі набуває зелений, еко-, гастро-туризм; відроджується інтерес до національних традицій, народних промислів та ремесл. Багата культурною спадщиною Україна, вигідна своїм географічним розташуванням, має широкі перспективи розвитку даного напрямку.

Проблемними залишаються на сьогодні питання, пов'язані з земельними паями: отримання, оформлення та їх ефективного використання. Потенційні землевласники потребують роз'яснень та допомоги в складанні документів. Поряд з цим, задачею дорадчих структур є стимулювання соціальної відповідальності власника землі.

Серед причин, що гальмують розвиток вітчизняного сільськогосподарського дорадництва в Україні, можна виділити наступні: відсутність сформованої державної системи дорадництва, яка б мала розгалужену структуру районних, регіональних осередків дорадництва та загальнонаціональний центр; відсутність державного фінансування сільськогосподарської дорадчої діяльності; низька платоспроможність та, відповідно, здатність малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників бути споживачами сільськогосподарських інформаційно-консультаційних послуг; скорочення міжнародних програм та проектів технічної допомоги [1, 11].

У Законі України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» [3, ст. 8] передбачене обов'язкове щорічне фінансування сільськогосподарської дорадчої діяльності в розмірі не менше 5 відсотків коштів, запланованих у державних цільових програмах, які спрямовані на розвиток сільського господарства та сільської місцевості. Однак, починаючи з 2013 року таке фінансування призупинено, що і призвело до згорання діяльності переважної більшості дорадчих служб.

Основними споживачами інформаційно-консультаційних послуг є фермерські господарства, які готові підтримати формування державної системи сільськогосподарського дорадництва навіть шляхом часткової оплати дорадчих послуг. Подальше зростання доходів фермерів та підвищення їх платоспроможності має сприяти скороченню держаних бюджетних видатків на дорадчу діяльність [9].

Діяльність багатьох дорадчих служб підтримується за рахунок їх участі в грантових проектах. Це дає можливість без посередництва державних структур, долучитись до вирішення зазначених проблем. Дорадчі служби складають та подають на конкурси проекти за тематикою, пов'язаною з вирішенням проблем сільських територій.

Станом на січень 2019 року в Переліку проектів міжнародної допомоги [8] зареєстровано наступні проекти аграрного спрямування:

– «Розвиток молочного бізнесу в Україні», за яким реципієнтами є Дніпропетровська обласна громадська організація «Сільськогосподарська консультаційна служба» та Дніпропетровське обласне об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

– «Український проект бізнес-розвитку плодоовочівництва» (реципієнти Запорізька обласна громадська організація «Запорізький інформаційно-консультаційний центр «Агро-Таврія»; Одеська обласна сільськогосподарська дорадча служба «Центр розвитку та правової підтримки села»);

– «Програма підтримки аграрного і сільського розвитку в Україні» (реципієнт – Міністерство аграрної політики та продовольства України);

– «Кредитування сільськогосподарських виробників» (реципієнти – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, кредитна спілка «Харківська каса взаємодопомоги», Всеукраїнська асоціація кредитних спілок, Національна асоціація кредитних спілок України).

Донорами за перерахованими програмами виступають Міністерство закордонних справ, торгівлі та розвитку Канади та Агентство США з міжнародного розвитку.

Найбільш розповсюдженим джерелом фінансування неприбуткових організацій виступають благодійні фонди. Вони надають фінансову допомогу у вигляді грантів. Грант – цільові кошти, безоплатно передані дарувальником некомерційній організації або приватній особі [2]. Гранти, на відміну від допомоги, виділяються на конкурсній основі.

На сьогодні доступні грантові програми Агенції міжнародного розвитку США (USAID), Фонду Євразія, Канадського фонду співробітництва, Програми технічної допомоги країн Європейського союзу (TACIS), Британської Ради, Міжнародного фонду «Відродження», Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), Міжнародного Вишеградського фонду, Шведської міжнародної агенції розвитку та ін.

Грантова фінансова допомога – це достатньо велика сума коштів, і, як правило, при належному виконанні умов програми у організації є всі шанси продовжувати роботу з грантодавцем. Однак тривалість обробки заявок на отримання гранту, часта зміна пріоритетів грантодавців, поетапність надходження коштів не сприяють стабільному розвитку організацій.

Висновки. Світовий досвід свідчить, що реальним механізмом сприяння розвитку сільських територій взагалі та агровиробництва, зокрема, є система сільськогосподарського дорадництва. Згортання діяльності створених дорадчих служб пов'язане в першу чергу з відсутністю стабільних джерел фінансування.

Фінансування аграрного дорадництва може здійснюватися за рахунок державних і недержавних програм і проєктів, госпрозрахункових надходжень, спонсорської допомоги, грантів тощо.

Не зважаючи на значну кількість переваг використання грантових коштів, варто зауважити, що така форма фінансування є несистемною. Тому розвиток дорадчих структур потребує стабільної державної підтримки.

Література.

1. Аналітична записка «Щодо державної підтримки розвитку сільськогосподарського дорадництва в Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1521/>.

2. Де знайти гроші сільським громадам: перспективи і можливості фінансування міжнародними донорами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://icps.com.ua/assets/uploads/files/block_canada_20160324.pdf.

3. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17.06.2004 р. № 1807-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>.

4. Зильберман М. Консалтинг. Методы и технологии / М. Зильберман; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2006 – 432 с.

5. Кількість суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності у 2010-2017 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm.

6. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2010–2017 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm.

7. Орел В.М. Роль дорадчої служби в розвитку сільських територій та ринкової інфраструктури на селі / В.М. Орел, О.В. Смігунова // Вісник ХНТУСГ : Економічні науки. – Вип. 177. – Харків: ХНТУСГ, 2016. – С. 22-29.

8. Перелік проектів міжнародної технічної допомоги за підтримки країн-донорів, що реалізуються в Україні та пройшли державну реєстрацію (перереєстрацію) у Мінекономрозвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.gov.ua/dataset/04fa817d-5c92-4e0d-b1b5-2dcf720adc36>.

9. Похиленко Н.М. Фінансування системи сільськогосподарського дорадництва [Електронний ресурс] / Н.М. Похиленко, Р.Я. Корінець / Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – Вип. 23. – С. 109-115. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/23.pdf>

10. Рентабельність операційної та усієї діяльності підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010-2017). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm.

11. Українське дорадництво на практиці. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pro-of.com.ua/ukra%D1%97nske-doradnictvo-na-praktitsi/>.

References.

1. Analytychna zapyska «Shchodo derzhavnoi pidtrymky rozvytku silskohospodarskoho doradnytstva v Ukraini» [Analytical note «On state support for agricultural advisory development in Ukraine»]. (n.d.). *niss.gov.ua*. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/1521/> [in Ukrainian].

2. De znaity hroshi silskym hromadam: perspektyvy i mozhlyvosti finansuvannya mizhnarodnymy donoramy [Where to find money for rural communities: prospects and opportunities for funding by international donors]. (n.d.). *icps.com.ua*. Retrieved from http://icps.com.ua/assets/uploads/files/block_canada_20160324.pdf [in Ukrainian].

3. Pro silskohospodarsku doradchu diialnist [On agricultural Advisory activities]. (2004, 17 June). *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1807-15> [in Ukrainian].

4. Zil'berman M. (2006). *Konsulting. Metody i tekhnologii* [The Consultant's Toolkit]. (Trans.). Saint Petersburg: Piter Publ, p. 432 [in Russian].

5. Kilkist subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikropidpriemnytstva za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2010-2017 rokakh [The number of subjects of large, medium, small and micro-support by types of economic activity in 2010-2017]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm [in Ukrainian].

6. Obsiah realizovanoi produktsii (tovariv, posluh) pidpriumstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti z rozpodilom na velyki, seredni, mali ta mikropidpriumstva u 2010-2017 rokakh [Volume of sold products (goods, services) by type of economic activity with distribution to large, medium, small and micro enterprises in 2010-2017]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm [in Ukrainian].

7. Orel V.M., & Smihunova O.V. (2016). Rol doradchoi sluzhby v rozvytku silskykh terytorii ta rynkovoii infrastruktury na seli [The role of the advisory service in the development of rural areas and market infrastructure in the village]. *Visnyk KhNTUSH: Ekonomichni nauky – Bulletin of the KhNTUU: Economic Sciences*. Kharkiv : KhNTUSH, Issue 177, pp. 22-29 [in Ukrainian].

8. Perelik proektiv mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy za pidtrymky krain-donoriv, shcho realizuiutsia v Ukraini ta proishly derzhavnu reiestratsiiu (perereiestratsiiu) u Minekonomrozvytku. [List of projects of international technical assistance with the support of donor countries, which are being implemented in Ukraine and have undergone state registration (re-registration) in the Ministry of Economic Development and Trade.]. (n.d.). *data.gov.ua*. Retrieved from <https://data.gov.ua/dataset/04fa817d-5c92-4e0d-b1b5-2dcf720adc36> [in Ukrainian].

9. Pokhylenko N.M., & Korinets R.Ia. (2018). Finansuvannia systemy silskohospodarskoho doradnytstva [Financing of the Agricultural Advisory System]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of the economy*, Issue 23, pp. 109-115. Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/23.pdf/> [in Ukrainian].

10. Rentabelnist operatsiinoi ta usiiei diialnosti pidpriumstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti z rozpodilom na velyki, seredni, mali ta mikropidpriumstva (2010-2017) [Profitability and operating entire business enterprises by /economic activity broken down into large, medium, small and micro enterprises (2010-2017)]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm [in Ukrainian].

11. Ukrainske doradnytstvo na praktytsi. [Ukrainian advising in practice]. (n.d.). *pro-of.com.ua*. Retrieved from <https://pro-of.com.ua/ukra%D1%97nske-doradnictvo-na-praktytsi/> [in Ukrainian].

Анотація.

Смігунова О.В. Джерела фінансування дорадчих служб в Україні.

В статті зроблена спроба окреслити проблеми сучасної вітчизняної системи сільськогосподарського дорадництва та визначити джерела фінансування для становлення дорадчих структур та забезпечення їх ефективного функціонування. Припинення діяльності створених дорадчих служб пов'язане в першу чергу з відсутністю стабільних джерел фінансування. На сьогодні воно може здійснюватися за рахунок державних і недержавних програм і проєктів, госпрозрахункових надходжень, спонсорської допомоги, грантів тощо. Виявлено, що не зважаючи велику роль грантових коштів, така форма фінансування є несистемною. Планомірний розвиток дорадчих структур потребує стабільної державної підтримки.

Ключові слова: дорадництво, дорадча служба, гранти, програми, проєкти.

Аннотация.

Смигунова Е.В. Источники финансирования консультационных служб в Украине.

В статье предпринята попытка обозначить проблемы современной отечественной системы сельскохозяйственного консультирования и определить источники финансирования для становления совещательных структур и обеспечения их эффективного функционирования. Прекращение деятельности созданных консультационных служб связано в первую очередь с отсутствием стабильных источников финансирования. На сегодня оно может осуществляться за счет государственных и негосударственных программ и проектов, хозрасчетных поступлений, спонсорской помощи, грантов и тому подобное. Выявлено, что несмотря на большую роль грантовых средств, такая форма финансирования является несистемной. Планомерное развитие совещательных структур требует стабильной государственной поддержки.

Ключевые слова: *информационно-консультационная деятельность, консультационная служба, гранты, программы, проекты.*

Abstract.

Smihunova O. Sources of financing of advisory services in Ukraine.

The article attempts to outline the problems of the modern domestic agricultural advisory system and to determine the sources of financing for the formation of advisory structures and ensuring their effective functioning. The cessation of the activities of the advisory services created is primarily due to the lack of stable sources of funding. Today, it can be carried out at the expense of state and non-state programs and projects, self-financing revenues, sponsorship, grants, etc. It has been found that despite the great role of grant funds, this form of financing is non-systemic. Planned development of advisory structures requires stable state support.

Key words: *extension, advisory services, grants, programs, projects.*

УДК 631.576.331

МАРКЕТИНГОВІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ФОРМУВАННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ НА РИНКУ ЗЕРНА

ХЛОПОНІНА-ГНАТЕНКО О.І., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,

КОЛОМІЄЦЬ Н.О., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Маркетингові інновації в системі управління підприємством – один із способів забезпечити виживання і ефективно функціонування підприємства в агресивному конкурентному середовищі. Під час переходу до нових етапів ринкових реформ, на всіх рівнях управління підвищується увага